

restituendum ut complementem gravem summam, quæ retineri non potest, sub qua consideratione est gravis. Alias objectiones, quæ hic fieri possent, itémque explanationem, & confirmationem fusioem, ex propositione 38. ab Innocentio XI. damnata, vide infra n. 720. & sequentibus.

571. Ob. 2. contra dicta n. 567. Si Petrus fauciatus jam sit vulneribus pluribus, & irâ debilis, ut, si leve adhuc vulnus addatur, moriatur, peccas mortaliter, si eileve vulnus infligas: & par est ratio, si eidem jam ferme ebrio, novum haustum ingeras, quo omnino inebrietur: ergo etiam, si Petrus sit jam ita læsus in bonis, ut, si modica læsio accedat, fiat graviter læsus, etiam peccas mortaliter, si levem læsionem, seu furtum addas.

Resp. neg. conf. Disparitas est, quod hoc ultimum vulnus, vel ultimus haustus, non tantum augeat malum illatum, sed sit causa novi effectus gravis, nempe mortis, vel ebrietatis: qui effectus indivisibilis est, nec causatus erat à prioribus, sed nunc causatur ab ultima causa. Unde vulnus istud, vel haustus, licet in se sit aliquid leve, in his tamen circumstantiis est quid valde grave. Econtra furtum leve superadditum, tantum augeat malum illatum, nec est causa novi effectus gravis; non enim causat damnum præteritum, jam ab aliis independentem ab hoc ultimo furto causatum: insuper damnum, quod hic, & nunc causatur, divisibile est, neque ullus prudens totum illud ultimo levi furto attribuit, uti tamen attribueret mortem, vel ebrietatem in casu priori ultimo vulnere, vel haustui. vide La Croix. l. 3. p. 1. n. 1010.

572. Ob. 3. Si ex pluribus, etiam à se invicem independentibus, quilibet furetur aliquid minutum, ita tamen, ut omnes simul furetur aliquid grave, quilibet ex furibus concurrat ad damnum grave: ergo peccat graviter, & tenetur ad restitutionem. Resp. dist. ant. quilibet ex furibus in hoc casu concurrat ad damnum grave, tanquam causa physica, vel moralis totius damni, neg. ant. tanquam causa tantum unius partis damni, conc. ant. & neg. conf. Nec obstat, quod quis sciat grave damnum causari, in quod partialiter influit; quia tantum ex se influit in unam partem totius: & per accidens respectu ipsius est, quod alij in alias partes influant. Sic etiam, ut ait La Croix. loc. cit. si milleni donent medium solidum pauperi, licet ipse notabilem summam accipiat, tamen singuli, moraliter, & physice, donant aliquid leve, nec merentur per se plus apud Deum, quam quantum respondet elemosynæ dimidij solidi.

573. Dices 1. Ergo posset contingere, ut quis spoliaretur omnibus suis pecuniis, vel fructibus, e. g. vineæ, sine peccato mortali, & obligatione gravi restituendi: e. g. si haberet minuta omnia, & quilibet ex plurimis furibus raperet aliquid minutum: hoc videtur absurdum: ergo. Resp. ut recte observat Lugo de justit. disp. 16. sec. 3. n. 59. hic casus raro, & vix, aut ne vix quidem, est

possibilis; nam vel exemplo, & consilio mutuo, vel societate inita, fures isti jungerentur in commune lucrum: quo casu jam esset quisvis moralis causa totius damni. Si tamen omnino id fieret abiis, qui nulla ratione ab invicem penderent, vel totius damni dati causa essent, responderet Lessius de just. l. 2. c. 12. dub. p. n. 55. & Sanchez l. 7. in decal. c. 21. n. 22. conc. illatum, & neg. esse absurdum: sicut, ajunt, non esset absurdum, si hoc damnum ab uno, sed per inculpabilem errorem datum fuisset, qui inde ditior factus non esset.

Lugo tamen cit. disp. 16. de justit. sec. 3. n. 59. putat, quod in tali casu, in quo plures concurrerent ad tale damnum simul, apertè, & scienter inferendum, e. g. si casu cista plena nummis (quorum singuli essent materia levis) effunderetur, & ex innumeris concurrentibus quilibet numerum auferret, putat, inquam, quod in talibus circumstantiis per accidens talis ablatio nummi graviter prohibita esset, & singuli graviter peccarent. Et in eandem sententiam etiam inclinat Viva pars. 5. curs. theol. disp. 4. q. 5. n. 9. ubi in exemplum affert ablationem aëris, in circumstantiis factoris egentissimi graviter prohibitam.

574. Dices 2. Ergo, si excommunicatio lata esset in eos, qui vastant, vel diripiunt vineas, aut hortos, nullus ex talibus raptoribus incurreret censuram. Resp. om. illatum, supposito, quod tantum venialiter peccaverint; quia communiter saltem supponunt auctores, excommunicatio nis censuram non ferri contra peccantes tantum leviter, ut habet Gormaz de just. n. 719. in nostro autem casu saltem juxta Lessium, & Sanchez supra citatos, nullus graviter peccaret. Excipe tamen, nisi excommunicatio lata fuisset, non eo damnum illatum, sed ob aliam rationem, & consequenter direptio illa graviter prohibita esset, non ex titulo justitiæ, sed obedientiæ, vel alio; tunc enim talis direptor graviter peccaret: at non contra justitiam, sed contra obedientiam, vel aliam virtutem. Addit Lessius de just. l. 2. c. 12. dub. p. n. 54. Si in tali casu sub excommunicatione imponeretur restitutio etiam levis acceptionis (quia potest ex justis causis sub excommunicatione præcipi id, ad quod quis alias non teneret) tunc teneretur talis fur ad restituendum sub gravi ex obedientia: quanquam ibi addat Lessius, sibi videri, non posse restitutionem levem in omni casu imperari sub excommunicatione.

ARTICULUS V.

Quid tenendum de Furtis Domesticorum.

575. **D**omesticorum nomine veniunt ij, qui in eadem domo, sub eodem patre, vel matrisfamilias, versantur: suntque uxor, liberi, propinqui, siqui adsint in domo, & famuli, qui ut-

Quid tenendum de Furtis Domesticorum.

ultimi tamen maxime videntur accedere ad externos. Isti, siquid subducant, invito paterfamilias, domum totam gubernante, utique furtum committunt: & quidem pro quantitate gravi etiam grave. Et de filiis quidem, qui tamen videntur minorem, quam alij, injuriam facere, clarè habetur textus. Proverb. 28. v. 24. Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre, & dicit, hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est.

Sed rectè La Croix. l. 3. p. 1. n. 1015. advertit, non eodem modo de his omnibus statuendum esse; nam paterfamilias est minus invitus, si uxor, quam si filij, ipso incitio aliquid accipiant: rursus est minus invitus, si filij, quam si propinqui, itémque minus, si isti, quam si famuli, itémque minus est invitus respectu famuli valde diligentis, & valde utilis, quam respectu pigri, & negligentis. Ubi autem minus invitus est, major quantitas requiritur: & hinc Lugo de just. disp. 16. sec. 4. n. 63. ait, certum videri, ad furtum domesticorum, ut sit grave, non sufficere eandem quantitatem, quæ sufficeret ad furtum externorum; eoque ad paterfamilias non ita strictè velit, jus suum adversus domesticos retinere, sicut adversus externos: & ut ait idem Lugo, end. disp. 16. sec. 4. n. 78. domini sciunt, quod attenta fragilitate humana non possint à domesticis, etiam famulis, ita fideliter administrari res domesticas, ut nunquam aliquid adhaereat manibus contractantium.

576. Quæ autem quantitas ad gravitatem talis furti requiratur, ut rectè iterum ait Lugo loco modo citato, n. 78. non potest unà certà regula definiri; cum hæc res ex pluribus particularibus circumstantiis pendeat; unde prudens confessarius debet considerare 1. qualitatem ipsam materię, an sint ablatae pecuniæ, an esculenta, vel alia hujusmodi: an ad propriam usum, an ad dandum, vel vendendum alijs; an multum simul acceptum, an simul tantum parum, quanquam successive multum, &c. 2. conditionem, vel indolem patrisfamilias: an sit pauper, an dives, an habeat multos liberos, an paucos: an liberalis sit, an parcus: an bene, vel malè affectus erga furem. 3. personam furantis; ut enim diximus supra, minus censetur invitus paterfamilias respectu unius, quam alterius. Ex his dein ferri debet iudicium, in ordine ad restituendum, vel non; nam minus invitus est paterfamilias in ordine ad esculenta, quam pecunias: minus etiam ad absumpta, quam vendita: minus si successive, quam si simul notabilis quantitas subtrahatur.

577. Quidam apud Busenbaum l. 3. tr. 5. c. 1. dub. 4. permittunt uxori, quod possit vigesimam partem reddituum incito marito expendere in elemosynas: sed rectè Lugo, & alij ajunt, hoc universaliter non esse verum; nam quis dicat, uxorem principis, habentis annuos redditus e. g. centum millia scutorum, posse eo incito quinque millia expendere in elemosynas?

unde standum est ijs, quæ diximus n. 155. Aliqui etiam quoad filios nimis largè loquuntur: sic Bannez apud Lugonem de just. disp. 16. sec. 4. n. 76. dicit, ad grave furtum filij, qui habet parentem prædixit, requiri quinquaginta aureos: quod certè universaliter est omnino falsum, nisi forte sit filius principis divitis. Lessius de just. l. 2. c. 12. n. 70. putat, non statim censendum mortale, si filius parenti prædixit furetur duos, aut tres aureos: secus verò, si parenti mechanico, vel non diviti: docet tamen n. sequenti, filium, si notabilem summam ex ijs pecunijs, quæ patrens ad honestos usus suppeditavit, e. g. ad vestes, libros &c. in carpes usus impendat, mortaliter peccare; quia illæ pecuniæ non absolute illi donatae sunt, nec ad ejus libitum concessæ.

Layman tamen l. 3. sec. 5. tr. 4. c. 12. n. 7. putat cum Navarro, & Molina, quos citat, patrem, si filio, e. g. in Academicis studijs, vel principis aula constituto, sumptus mittat, eidem ex centum aureis quinque permittere ad honestas recreationes, vel elemosynas: nec videtur contrarius La Croix. l. 3. p. 1. n. 1032. Sed de hac re certi aliquid vix, aut omnino non, potest determinari; cum non tantum æstimanda res sit ex quantitate ablata, sed ex pluribus circumstantiis alijs, quarum aliquas supra assignavimus.

578. Si autem filius, aut uxor, excessit quantitatem illam, quam absque peccato mortali accipere potuit, tenentur per se sub gravi postea restituere, ille ex castrensibus, vel quasi talibus, ista ex paraphernis: vel, si non habeant talia bona, debent post mortem patris ablata asserre in divisionem hæreditatis, nisi pater, vel tacite, vel expressè ea condonavero. Addit tamen Lugo de just. disp. 16. sec. 4. n. 77. sæpe filium exculari ab ea restitutione post mortem patris; eo quod alij etiam filij, non minus, vel etiam plus, ex bonis paternis furati fuerint. Et eadem excusatio serviet etiam uxori respectu aliorum coheredum. Notat insuper Gobat apud La Croix l. 3. p. 1. n. 1025. non debere omnia, quæ licent uxoris, eis semper dici, ne abutantur: sed potius eis suadendum, ut pro meliøre concordia faciant omnia, marito conficio, & consentiente.

Jam exigua furta in esculentis, quæ successive à domesticis committuntur, Lessius l. 2. c. 12. dub. 8. n. 48. non censet esse gravia, etsi sensim ad notabilem quantitatem perveniant: si furentur, ut ipsimet consumant, & non, ut divendant, & quidem ea, quæ non solent accuratè includi; quia, ut ait, domini potius invit sunt quoad modum, quam quoad rem ipsam. Idem tenet Busenbaum l. 3. tr. 5. c. 1. dub. 4. n. 10. citatque insuper Layman, & Escobar. Idem plures docent apud La Croix l. 3. p. 1. n. 1016. Sed contrarius apud hunc eundem est Sporer; nec enim vult credere, quod, si servus pistoris comedat pro pluri-

bus imperialibus panem similitudinem, dominus tantum sic invitus quoad modum, aut si famulus per annum, mediam, ut ait, omam vini è cella bibat. Et utique hac in re etiam servandus est modus, atque ob varias circumstantias res limitandæ.

ARTICULUS VI.

An Occulta Compensatio sit Furtum.

179. **D**ico. Occulta compensatio, servatis certis circumstantiis, & conditionibus, nullatenus est furtum: sed est omnino licita. Hæc est teste Cardinale de Lugo de *just. disp. 16. sec. 5. n. 86.* certa sententia omnium ferme auctorum. Occulta compensatio autem tunc fieri dicitur, quando e. g. Petrus aliquid debet Paulo, e. g. decem florenos, & hic occultè, Petro nescienti clam subtrahit, vel ipsos decem florenos, vel aliquid æquivalentis. Ut autem hæc compensatio licite fiat, concurrere debent sequentes conditiones, quas affert La Croix *l. 3. p. 1. n. 967.*

Primo debet esse debitum strictæ justitiæ, non tantum convenientiæ, vel gratitudinis; nam debet compensans habere strictum jus; id quod auctores communi consensu requirunt, ita, ut La Croix oppositum dicat esse impossibile.

Secundo debet esse debitum, vel jus certum: nec sufficit, tantum probabiliter tibi aliquid deberi, ut, teste La Croix, Cardenas, & Thoma Sanchez, docent omnes; nam in dubio melior est conditio possidentis, nec licet à possessione aliquem deturbare ob rationes tantum probabiles, hoc est, à jure certo ob jus incertum.

Tertio debet esse debitum præsens: aliqui tamen cum Illung *tr. 4. disp. 3. n. 172.* Tannero, Diana, Sporerio, admittunt, etiam licere aliquantum prævenire, & compensare id nunc, quod alter debebit e. g. post mensem; quia sic tantum removetur periculum, & indemnem se aliquis reddat; dummodo non nascatur damnatum aliud debitori, ex anticipata compensatione; alias enim hoc vitari debet.

Quarto debet res, quam accipis, esse debitoris; nam non licet, rem alterius accipere apud debitorem depositam, quod facile cederet in damnatum tertij: id quod utique debet vitari; hinc etiam caveri debet, ne alius putetur furatus fuisse: quia tamen hoc per accidens est, si sine gravi tuo incommodo vitari non possit, juxta communem potes hoc non obstante compensationem pro tuo debito tibi accipere.

Quinto, ut fiat cum minimo damno debitoris; unde debet, abesse periculum, vel certe caveri, ne tibi, vel tuo heredi, iterum solvatur: itaque curandum saltem ex charitate, ut alter, putans debitum nondum esse solutum, & nolensolvere, non maneat cum conscientia peccati. Addit ta-

men La Croix *l. 3. p. 1. n. 966.* si damnatum debitoris non possis sine gravi incommodo tuo vitare, posse te tamen compensationem uti: si tamen debitor iterum solveret, deberet secunda solutio restitui.

Sexto debet compensatio fieri in eadem specie, ne debitor cogatur ad permutandam rem suam: si tamen res ejusdem speciei accipi nequeat, communis habet, licere etiam accipere rem diversæ speciei.

Septimo (quemadmodum habet Illung loco modo citato) non debet præjudicari creditori, habenti majus jus; hinc mortuo debitore non potest quis aliquid de relictâ ab eo hæreditate subtrahere; si hæreditas illa non sufficeret solvendis alijs majus jus habentibus.

Octavo debet res debita non facile posse aliter obtineri. *L. Extra. 13. ff. quod metus causa.* ubi dicitur, vim etiam ille fecisse, qui, quod sibi deberi existimat, non per judicem reposcit, sed propria autoritate sibi accipit. Unde, si possis facile, vel exigendo, vel per judicem, sine magnis difficultatibus, acquirere debitum, non licet occulta compensationem uti. Ait autem La Croix *l. 3. p. 1. n. 965.* tunc non posse te facile debitum obtinere, si deberes per litem, vel publicam potestatem, debitorem cogere cum magnis expensis, vel jactura amicitia, & gratiæ debitoris tibi multum utilis: atque, sic sentire Tamburinum cum multis alijs. Quod si tamen fur rem tuam habeat, consuetudo probat, posse te eam sine ullo peccato propria auctoritate recipere, ita La Croix *l. 3. p. 1. n. 965.* ubi citat etiam Dicastrum.

Suppositis his conditionibus occultam compensationem non esse furtum, sed potius licitum medium obtinendi debita, communisimè admittitur, atque etiam probatur. Naturalis æquitas exigit, ut aliquod moraliter possibile medium, obtinendi sibi debita, sit licitum: atqui instantibus conditionibus supra positâ nullum aliud medium obtinendi debita est moraliter possibile, quam occulta compensatio, ut consideranti patebit: ergo hæc debet esse licita. Certè sine hac plurimi deberent pati jacturam suorum debitorum, etiam sæpe maximorum; eoque sæpissime debitores nec sponte solvant, nec ad solvendum possint adstringi: & præsertim non possint adstringi sine expensis ferè majoribus, quam sint ipsa debita, vel jactura alia majoris ferè boni. Confirm. Creditor in tali casu accipit rem æquivalentem suam: ergo debitor non potest esse rationabiliter invitus quoad substantiam acceptiois: sed neque potest esse rationabiliter invitus quoad modum; quia hunc excusat necessitas, & impotentia acquirendi aliâ viâ id, quod sibi strictè debitum est: ergo.

180. Huc spectat questio, an famuli possint uti occulta compensationem, quando salarium minus solvitur, quam dignus sit eorum labor: ad quam dissolvendam præmittit, ab Innocentio. XI. damnatam esse

hanc

An Occulta Compensatio sit Furtum.

hanc propositionem 37. *Famuli, & famula domestica, possunt occultè heris suis surripere, ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.* Quæ damnatio non ferit docentes, posse famulos uti occulta compensationem in casu evidenti in justitiâ, quando ipsis e. g. non solvitur promissum salarium, Idque aliter obtinere non possunt; nam sicut in tali casu habent jus evidens contra dominum, ita, si aliter non possunt illius compensationem acquirere, possunt eam ut alij creditores, occultè facere: uno verbo: quando omnes conditiones adiunt, quas supra requisivimus, non minus famulis, quam alijs, licita est occulta compensatio: si autem non adiunt, non est licita.

181. Unde propositio damnata voluit, quod famuli, quando judicant, mercedem minorem esse suo labore, possint excessum, quem sibi debitum imaginantur, surripere: quod est factum, & damnatum; quia non licet, aliquem statim dejicere à possessione bonorum suorum, ex eo, quod habeantur contra ipsum rationes probabiles; prævalet enim jus certum possidendi, quod habet dominus, juri tantum probabiliter servi. videatur Cardenas in *crisi in propos. ab Innocentio. XI. damnat. dissert. 23. c. 2. a. 1. & seq.* ubi *n. 59.* docet, neque iustificare, si tantum famulus iudicet, sibi evidenter injuriam fieri; eoque, ut ait, amor sui sæpe decipiat homines, & credere faciat evidens, quod est tantum probabile. Addit ulterius, requiri hæc in re iudicium confessarij, non tantum mediocriter docti, sed valde docti; quia multæ circumstantiæ sunt ponderandæ, ut possit certè concludi, injuriam esse factam.

Adducit autem *n. 65.* maximè hæc consideranda 1. stipendium non debet esse commensuratum sustentationi integræ familiæ, quam forè habet famulus: sed labori, & industria ipsius. 2. etsi stipendium videatur famulo tenue, tamen justum est, si sint alijs, qui pro eodem serviant. 3. sicut merces ultroneæ vilescunt, ita, cum famulus rogat herum, ut conducatur, justa erit conventio pro minori pretio. 4. si autem invitus famulus servare debeat pro minori pretio, ita, ut totum salarium nec infimum laboris pretium attingat, erit manifesta injuria. 5. talis etiam injuria fiet famulo, si herus cum solvat rebus alijs, quam circa quas est contractum, & quibus famulus non eget, sed eas debet necessariò vendere pretio minori. 6. denique si famulus in ipsa conventionem condonet hero partem stipendij, non potest dicere, sibi factam esse injuriam. Ex quo inferat La Croix *l. 3. p. 1. n. 975.* si servus paupertate pressus pacificatur pro inæquali stipendio, cedere eum per contractum jure suo, & cum nulla domini culpa interveniat, debere stare contractu. Addendum (quod superius jam dixerat Cardenas *cod. n. 65.*) quod, sicut pretium mercium, ita & famulatus, & obsequiorum, sit summum, medium, & infimum: men-

sura autem desumi debeat ex lege, vel sæpius ex consuetudine. videatur ipse Cardenas *loc. cit.* item La Croix *l. 3. p. 1. n. 971.* ac Lugo de *just. disp. 16. sec. 4.*

182. Per famulos autem (ut rectè Cardenas ait *cit. dissert. 23. n. 53.*) intelliguntur omnes, qui præstant obsequia, aut obeunt officia ob salarium: & de his omnibus intelligenda est damnatio Pontificia; ratio enim damnationis omnes complectitur; nam vult Pontifex compescere furta respectu eorum, à quibus salaria accipiuntur, & declarare, quod non sufficiat ad occultam compensationem, existimare, se non habere sufficiens salarium: quæ ratio omnes complectitur: cumque lex poenalis extendatur etiam ad similes casus, ubi est identitas rationis, expressa in lege, ut docent plures apud eundem Cardenam *ead. dissert. 23. n. 57.* non est, cur alijs, e. g. veltigalium administratores, præfecti, judices, excipiantur à damnatione Pontificia: adeoque de his propositio, non minus, ac de alijs, strictiore in sensu famulis, debet intelligi; præsertim cum ratio naturalis, scilicet, quod prævalet jus certum juri tantum probabiliter, antecederet ad omnem Pontificis damnationem, jam omnes homines aperte comprehendat.

183. Ob. 1. Dominus, cui aliquid per occultam compensationem eripitur, inauditus damnatur: hoc est injustum: ergo. Confr. 1. Occultè sibi compensans esset in propria causa iudex: sed hoc est prohibitum *L. unica Cod. ne quis in sua causa.* ergo. Confr. 2. Occultè compensans saltem determinat sibi ipsi æqualitatem: hoc autem non est ipsi permittum: ergo. Resp. dist. ma. dominus inauditus damnatur, quando certum est, eum esse reum, & in iudicium trahi, non nisi difficillimè potest. conc. ma. fecus. neg. ma. & dist. sic mi. neg. conf. Eadem responsio servit ad 1. confr. quia scilicet debitor ad alium iudicem trahi non potest, & debitum est manifestum. Idem dicendum ad 2. confr. neque enim est difficile, determinare æqualitatem, si manifestum est, quantum debeatur. Si tamen compensans velit ex justa causa in alia specie compensationem facere, debet utique, vel ex propria notitia, vel ex aliena, pretium rerum justum prius rescire, ne plus rapiat, quam ipsi debeatur.

184. Ob. 2. Si licet occultam compensationem facere circa objectum justitiæ commutativæ, licebit etiam circa objectum justitiæ vindicativæ: ergo licebit propria auctoritate ulcisci injurias. prob. ant. sicut dato obsequio, & non soluto pretio, datur inæqualitas juris, ita etiam illata injuria, & nondum posita satisfactio: ergo. Confr. In foro externo nunquam approbaretur occulta compensatio: ergo nec est approbanda in foro interno. prob. conf. forum internum se debet conformare externo, nisi constet de præsumptione falsi, aut ignorantia: ergo. Resp. neg. ant. ad prob. conc. ant. neg. conf. Disparitas est; quia justitia

T 3

vindi-

vindicativa spectat ad solum superiorem, non autem commutativa; unde injuriam jam factam non licet privato ulcisci. Aliud est, quod contra injuriam nondum factam possit quis se munire, si superior non possit, aut non velit, eam impedire. Ad confir. dist. ant. occulta compensatio nunquam approbaretur in foro externo, si sciretur adesto omnes conditiones, à nobis requisitas, neg. ant. si hoc non sciretur, & consequenter præsumeretur compensatio facta sine iusto titulo. conc. ant. & neg. conf. ad prob. om. vel conc. ant. neg. conf. quia, si in nostro casu non approbaretur in foro externo occulta compensatio, ageretur ex præsumptione falsi; cum forum externum præsumeret, non adesto conditiones à nobis requisitas.

387. Ob. 3. contra dicta n. 380. Saltem quando famulus aliquid ex mutuo accepto deberet domino suo, posset ex eo retinere tantum, quantum sibi videtur plus valere labor suus, quam salarium: ergo, prob. ant. in tali casu servus nihil surriperet, sed tantum retineret; dein non dominus, sed servus esset in possessione: ergo. Resp. cum Cardenas in crisi in propof. ab Innoc. XI. damnat. dissert. 23. n. 71. & La Croix l. 3. p. 1. n. 972. neg. ant. ad prob. dist. 1. p. ant. servus nihil surriperet formaliter. conc. ant. æquivalenter. neg. ant. & conf. Pontifex in sua damnatione non attendit tantum ad formalem surreptionem, nec nostræ rationes tantum istam excludunt; quia alias, si servus accepisset pecuniam, ut in utilitatem domini expendere, posset eas æquè retinere. Pariter dist. 2. partem antec. non dominus, sed servus esset in possessione, quæ hic consideratur. neg. ant. in possessione, quæ hic non consideratur, nec venit ad rem. conc. ant. & neg. conf.

Nota 1. duplicem dari in hoc casu possessionem: unam pecuniæ in servo, alteram debiti in domino. Nota 2. possessionem rei non juvare in dubio, nisi dubium sit de ipsa re, quam possides, cuius sit; ut enim rectè advertit Lugo de just. disp. 18. sec. 1. n. 10. licet possideas adhuc pecuniam, dubites autem, an votum certò emissum de offerenda pecunia impleveris, ex communi teneris votum solvere; quia hic non dubitatur immediatè de pecunia, sed de adimplerione voti: cumque votum sit certum, ejus autem impletio dubia, vincitur jus dubium à certo. Idem ait Lugo contingere in casu debiti certi, & dubiæ solutionis.

Jam etiam in nostro casu, non est dubium, cujus sit pecunia; nam per mutuum ejus dominium est certò translatum in servum: sed est dubium, an servus sufficienter solverit per sua obsequia debitum mutui accepti: in quo casu jus domini, antecedens ad omne dubium, est certum: jus famuli tantum est dubium: & consequenter possessio juris certi stat penes dominum, quod non eliditur per jus tantum probabile servi: possessio autem pecuniæ non venit ad rem (sicut in eo, qui certò scit, se vovisse, & dubitat, an votum impleverit, non venit ad

rem possessio e. g. pecuniæ, quam vovit) sed ad rem venit possessio juris certi ad exigendum debitum ratione mutui: quæ possessio est penes dominum.

386. Objicit 4. Lugo de just. disp. 16. sec. 5. n. 95. aliqua contra 2. conditionem n. 579. allatam, non quòd contrarius sit, sed cruditionis potius gratià, quæ vide soluta ab eodem, & à La Croix l. 3. p. 1. n. 962. Ad id tamen, quod fortè precipue objici potest, scilicet licitum esse se, qui sententiam probabilem, aut saltem probabiliorem, quamvis non certam. Resp. id tantum esse licitum tunc, quando probabilitas major versatur immediatè circa licentiam actionis, ut explicatum est n. 384. sive, quando sententia est probabilis, vel probabilior, non tantum remotè, sed proximè de ipsa licentia actionis: non autem est proximè probabile, multò minus est proximè probabilior, quòd talis famulus, qui putat, laborem suum esse majorem mercede, possit sibi occultam compensationem facere, aut, quòd propter jus dubium possit alter à certa possessione deijci.

Hinc, quando auctores quidam, qui requirunt certum jus ad compensationem faciendam, tamen dein videntur eam admittere in casu, ubi jus habetur tantum probabile, La Croix eos excusat, dicendo, illis visum esse jus certum, quod alijs visum est tantum probabile. Notat tamen idem cum Rebello, & Dicastillo, requiri, non certitudinem infallibilem, sed talem, ut viri prudentes non dubitent. Hinc rursus idem La Croix. cit. n. 962. negat 1. legatarium posse occultè uti compensatione, si hæres nolit solvere legatum; eoque dè testamentum sit nullum. Negat 2. posse occultè sibi compensare eum, qui à iudice compulsius est solvere dampnum, quòd ab animam suo absque sua culpa Theologica datum est. Negat 3. casum per detractionem posse in compensationem famæ occultè pecuniam surripere; quia in his casibus jus volentis uti compensatione est tantum probabile.

387. Dices. Sæpetamen debito certo satisfit per solutionem dubiam: ergo ratio nostra non est firma. ant. prob. 1. certum est, requiri attentionem ad recitationem Breviarij, & tamen, qui prudenter, quamvis non certò judicat, se eam adhibuisse, non debet denuo illud recitare. 2. est certa lex obligans ad eliciendos actus fidei, spei, & charitatis, & tamen potest esse quietus in conscientia, qui prudenter, quamvis non certò, judicat, eos à se fuisse elicitos: ergo. Confir. Sæpe ob probabilem præsumptionem de consensu alterius licitè rem ejus destruo: ergo etiam surripio. Resp. dist. ant. satisfit debito certo per dubiam solutionem, si creditor contentus sit solutione probabili, vel dubia. conc. ant. secus. neg. ant. & conf. ad prob. conc. ant. neg. conf. & ad primum casum dico, quòd, cum alias homines conicerentur in infinitos scrupulos, & angustias, ratione distractionum, nunquam omnino evitabilem, bonus

nis DEUS contentus sit, si prudenter judicare possimus, nos attentionem sufficientem adhibuisse. Ad secundum verò dico, cum de actibus illis supernaturalibus certitudinem habere non possimus, utique Deus contentus est, si prudenter judicare possimus, eam legem à nobis fuisse impletam.

Ad confir. om. ant. neg. conseq. si applicetur nostro casu. In casu antecedentis debeo prudenter præsumere posse, destructionem rei domino non displicere, eumque consentire: ad quam prudentem præsumptionem non sufficit semper probabilitas; nam e. g. si absque alia causa tantum in meum commodum rem volo destruere, e. g. aliquid comedere, debeo moralem certitudinem habere, dominum non esse invitum; hæc enim certitudo requiritur ad licentiam præsumptam. Si autem accedat aliqua causa, e. g. quia dubitatur, quid hic, & nunc, dominus faceret, si adesset, & tamen consili non potest: debeo prudenter posse cogitare, dominum, hic, & nunc, potius velle destructionem, vel hanc ei utiliore esse; quia tunc reflexè sum certus, eum velle, ut id fiat, quòd ipse videtur pensatis circumstantiis facturus fuisse, vel certè ei utilis futurum est.

ARTICULUS VII.

Quid teneatur restituere Bonæ Fidei Possessor.

388. Dico 1. Qui rem alienam etiam bona fide (multò magis, si mala) detinet, teneatur illam reddere domino suo, quamprimùm advertit, non esse suam. ita omnes Theologi: constatque etiam ex jure civili, in quo passim conceditur domino vindictio rei suæ, ubi, cumque fuerit: & ratio est; quia, ut supra diximus, res clamat post dominum, & manet semper devincta suo domino: atque adeò cum hoc onere, vel, si malis dicere, vitio, transit ad quemcumque possessorem: sive dein res accepta sit titulo gratuito, sive oneroso, etiam si e. g. emptor debeat incurere jacturam pretij, pro re furtiva expensu; nec enim licet avertere dampnum suum cum injuria alterius. Et quidem hæc intelligi debent de restitutione faciendâ ante sententiam judicis; nec enim licet, rem alienam, cognitam qua talem, retinere, usque dum judex jubeat eam reddi, ut est per se clarum. Nec refert, an dominus sciat, an nesciat rem esse suam; quia res ipsa, & cognitio alieni juris sufficienter monet, & obligat.

389. Dico 2. Si res ipsa non amplius in se formaliter habetur à possessore, sed est alienata, per venditionem, permutationem &c. teneatur possessor bonæ fidei reddere, quantum factus est ditior (quid sit fieri ditior rem vide n. 514.) ita commu-

nis, & habetur L. Sed est. 25. §. 11. ff. de petit. hered. Ratio etiam est; quia pretium, vel utilitas quæcumque, adhuc existens ex permutatione, vel venditione rei est æquivalenter ipsa res; unde cum non possit restitui id, quod est res ipsa formaliter, debet restitui, quod est res æquivalenter; quia debet restitui, quantum potest: quod traditur etiam L. 14. ff. de conditione indebiti. ubi sic habetur: Nam hoc naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento fieri locupletiores: quod saltem verum est, si non aliunde constet, quòd legitima potestas iustis de causis, dominium aliquando transtulerit. Hucusque dicta intelligi debent de re ipsa; nam quid dicendum de fructibus rei, postea decidemus.

390. Dico 3. Si possessor bonæ fidei rem alienam ita consumpsit, ut non sit factus ditior, ad nullam restitutionem teneatur. ita omnes: & videtur desumi ex L. 20. §. Præter hæc. ff. de petit. hered. ubi dicitur, eos, qui ex hereditate, quam bona fide possederant, aliquid diffraxissent, non esse cogendos ad restitutionem, nisi quatenus locupletiores facti essent. Nec est ulla ratio, aut lex, ex qua colligi possit, hanc legem esse tantum exceptionem, ita, ut quidem nil restituendum sit in casu hereditatis, restituendum tamen sit in alijs casibus, imò ratio universalis etiam militat pro alijs casibus; nam, ut probavimus n. 514. dux sunt radices restitutionis: scilicet res accepta, & injusta acceptio: atqui in hoc casu non datur amplius res accepta, nec formaliter, nec æquivalenter; quia est omnino consumpta: nec fuit injusta acceptio; quia data est bona fides. Quod si dicas, ex contractu talem teneri, certè non tenetur ex eo domino rei, cum quo non contraxit, sed ad summum emptori, si cui rem vendidit, & dominus rem suam ab eo vindicavit: qui casus est longè alius. Ex his

391. Infertur 1. Si dominus vindicet rem suam, non tenetur ei, qui rem illam à fure, vel non domino emerat, restituere pretium; quia dominus non debet emere rem suam L. Sua rei. 16. ff. de contrahenda emptione. nisi emptor nomine domini, tanquam utilis negotiorum gestor, emisset, de qua re n. 524. egimus. 2. Si postceptam bona fide possessionem innotescat tibi, rem esse alienam, & tu tamen eam non restituas, data prima occasione, teneris postea restituere, quamvis interim consumas, ita, ut non ditior fias, vel res tibi inutiliter pereat; quia defisti esse possessor bonæ fidei, & teneris ratione injustæ acquisitionis, vel retentionis, ut infra dicitur.

Infertur 3. Si res pereat durante bona fide, sive fortuito, sive etiam ex aliqua negligentia possessoris, non datur obligatio restituendi; quia ex nullo fundamento ea potest inferri; nec enim tenetur quis ex iustitia, rem ideo magis custodire, ne fortè sit alterius. 4. Etiam non tenetur restituere possessor bonæ fidei, si rem male, & pec-

cando, e. g. effundendo in meretrices, absumptis, modo non sit inde factus ditior; eoque pepercerit alijs suis rebus, quas alias donasset; quia per alia crimina, quæ non sunt contra jus domini, non tollitur bona fides, ad possessionem requisita; unde non tenetur talis ad plus, quam alius bonæ fidei possessor.

592. Ob. Si debet bonæ fidei possessor restituere, quantum factus est ditior, debet etiam restituere is, qui in aliena domo comedit cibos furtivos, & sic pepercit suis cibis: sed talis non videtur debere restituere: ergo, prob. m. si taliter comedens debet restituere, debet etiam restituere is, qui in aliena domo se calefacit ad ignem, ex lignis furtivis excitatum, vel naribus haurit odorem ex suffitu furtivo, si sic parcat suis lignis, vel odoribus: hoc autem est nihil: ergo. Hanc objectionem asert Cardinalis de Lugo de *just. disp. 2. sec. 3. n. 51.* in ordine ad aliud intentum. Resp. conc. ma. neg. m. ad prob. neg. ma. Disparitas est; quia calefaciens se, si non sit causa accensu ignis, sed tantum ad jam alia de causa accensum accedat, in communi æstimatione non censetur ipse ligna consumere, sed tantum per accidens, & passivè se habere: & idem dicendum est de odore attracto. At verò talis conviva in communi æstimatione non se habet per accidens ad consumendos cibos: nec prater, sed ex intentione eos assumit, & positivè deglutit: & quamvis bibat in sanitatem alterius, etiam hospitis, tamen potus cedit potius in utilitatem bibentis.

ARTICULUS VIII.

Quos Fructus teneatur restituere Bonæ Fidei Possessor.

593. **G**eneratim Fructus dicuntur ea, quæ nascuntur mediâ, vel immediatè ex terra, aut gignuntur ab animalibus: communiter autem à Theologis assignantur triplices, scilicet *merè naturales*, *merè industriales*, & *mixti*: quamvis isti quoque à Juristis, vel etiam alijs, dicantur *industriales*. Primi, seu *merè naturales* sunt, quos natura gignit, nulla, aut minimâ adhibita hominum industria, ut poma, gramina &c. *Merè industriales* sunt, qui quidem ex re aliqua, sed tamen potissimum ratione adhibita industrie, & curæ, proveniunt, ut si quis alieno instrumento elaborat statuam, vel penicillo pingat imaginem. *Mixti* sunt, qui nascuntur quidem ex re, sed tamen non sine magna hominis industria, ut sunt segetes, vinum &c. circa quæ colenda ferè æquè operatur industria, ac natura. Addunt hic Juristæ etiam quartam speciem, scilicet *fructus civiles*, hoc est, qui proveniunt ex re propter alterius obligationem: & huc spectant usuræ, pensiones, mercedes, salaria, lucra ex negotiatione &c. quæ, licet

fructus propriè non sint, ut habetur *L. 127. ff. de verb. significat.* tamen vim fructuum obtinent, ex *L. 34. ff. de usuris*, & *L. 36. eodem.* Revocantur autem isti à Theologis vel ad mixtos, vel ad industriales, prout scilicet vel corpus rei multum confert, vel industria potissimum operatur.

594. Fructus alij dicuntur *pendentes*; hoc est, nondum collecti, sed adhuc corpori fructificanti adherentes, e. g. segetes nondum demessa, poma ex arbore pendula, foetus in utero animalium: alij *separati*; hoc est, non amplius adherentes solo, vel corpori, e. g. segetes messe, vel jam in horreum invecæ: alij *percepti*, qui scilicet jam separati sunt, quamvis, ut *La Croix l. 3. p. 2. n. 207.* dicit, foris adhuc jaceant, ubi creverunt: & in ordine ad hanc quæstionem (an eos scilicet bonæ fidei possessor acquirat) ita sumuntur ex *L. Qui selt. 25. ff. de usuris*, ubi dicitur, ad possessorem bonæ fidei fructus pertinere, si *quoquo modo à solo separati fuerint*; item ex varijs iuris civitatis à Sanchez *l. 2. oper. moral. in decalog. c. 23. n. 61.*

Ulterius, alij fructus dicuntur *percipiendi*, qui scilicet percepti non sunt, sed percipi poterunt, aut potuissent: alij *extantes formaliter*, qui scilicet adhuc formaliter adsunt, & nec alienati, nec consumpti sunt: alij *extantes æquivalenter*, qui quidem non amplius adsunt in seipsis formaliter, sed tamen adsunt in aliquo æquivalenti, e. g. in pretio, quo venditi sunt: alij *consumpti*, qui non amplius adsunt (de quare plura inferius à n. 611.) & quidem alij dicuntur percepti, aut consumpti, antelitis contestationem, alij post eam contestationem: quæ notanda sunt propter infra dicenda.

Addenda hic *melioramenta*, quorum alia sunt *intrinseca*, alia *extrinseca*: illa sunt, quæ quasi transeunt in rem, quam meliorem efficiunt, ut stercoratio, implantatio &c. ista, quæ removeri possunt, salvo solo, aut corpore, ut domuncula mobilis, janua. Priora, ut dictum n. 268. & 269. ratione ædificationis, aut plantationis, accedunt domino soli, non autem alia. His postis.

595. Dico 1. Fructus merè industriales non tantum bonæ, sed etiam malæ fidei possessor, pleno jure facit suos, ita, ut nihil teneatur pro his restituere, quamvis adhuc extant, & ipse ditior factus sit. ita communis, Probatur. Sicut fructus rei rem, ita fructus industrie sequuntur industriam: ergo, quia industria fuit possessoris, etiam ejusdem erunt fructus. Confr. Insuper habetur, qui ideo, quod alius suo calamo elegantissimam scripturam confecerit, aut alius suo penicillo pretiosam imaginem pinxerit, vellet sibi eam scripturam, aut imaginem vindicare; ad summum enim datur obligatio solvendi domino valorem usus calami, vel penicilli: vel compensandi damnum, si quod interea dominus passus fuisset ob defectum penicilli, quo

Quos Fructus teneatur restituere Bonæ Fidei Possessor.

possessor mala fide usus est. Quando autem quidam Juristæ apud Haunoldum *tom. 1. de just. tr. 3. c. 3. n. 264.* oppositum videntur dicere, revera oppositi non sunt, ut idem auctor advertit; quia non in eodem sensu loquuntur; nam Juristæ vocant fructus industriales, quos Theologi appellant mixtos.

596. Dico 2. Fructus necdum percepti, seu à solo necdum separati (e. g. segetes agro adhuc adherentes, poma ex arbore pendencia, foetus necdum geniti) sive naturales, sive mixti sint, ad dominum rei fructiferae pertinent, & una cum re ipsa vindicantur. ita communis. Probatur. Tales fructus censentur pars rei fructiferae; sic enim sonat *L. Fructus pendentes. 44. ff. de rei vindicatione. Fructus pendentes pars fundi videntur*: ergo, cum debeat restitui integra res, debent etiam restitui fructus, qui pars ejus sunt. Idem prob. ex *L. Frustrans. 13. §. 10. Si fructibus. ff. de actionibus empti*. ubi dicitur: *Si fructibus jam maturis ager distractus sit, etiam fructus emptori cedere, nisi aliter convenit, exploratum est.* Tenetur tamen dominus possessori bonæ fidei expensis utiliter factas, & æstimationem laboris solvere *L. 11. Cod. de rei vind.*

597. Dico 3. Bonæ fidei possessor, antequam legitimè præscribat, debet omnes fructus formaliter extantes, tam naturales, quam mixtos, restituere domino, subductis tamen expensis, & æstimatione laboris. ita Haunoldus *tom. 1. de just. tr. 3. c. 3. n. 268.* & Layman *l. 3. sec. 5. de just. tract. 2. c. 3. n. 5.* & plures ab eo citati: Estque communis teste *La Croix l. 3. p. 2. n. 210. & 213.* nec dissentiuunt Juristæ. Probatur. *L. Certum. 22. Cod. de rei vindicatione.* sic habet: *Certum est, malæ fidei possessores omnes fructus solvere cum ipsa re præstare: bonæ fidei verò extantes: post litis autem contestationem universos*: ergo etiam bonæ fidei possessor debet fructus extantes restituere. Confr. ratione, quam assignat Layman *loc. cit.* Res quilibet domino suo fructificat: nec debet aliquis locupletari cum alterius injuria: quod fieret, nisi fructus extantes redderentur; cum nullo jure absolute transferatur in possessorem dominium eorum stabile: ergo.

598. Dico 4. Possessor bonæ fidei ante legitimam præscriptionem probabilius restituere debet fructus tam naturales, quam mixtos, etiam æquivalenter extantes, seu in quantum ex eorum usu, venditione &c. factus est ditior, deductis tamen expensis, & æstimatione laboris. Suppono autem, conclusionem hanc agirari secundum jus commune; nam si e. g. jus Bavaricum (ut de eo testatur Haunoldus) vel aliud provinciale, aut municipale, aliquid aliud alicubi statuit, nos ei nihil opponimus. Dein dico, ante legitimam præscriptionem; quia, cum fructus sint res mobilis, citius possunt præscribi, quam fundus: & Sanchez in *decal. l. 2. c. 23. n. 92.* citans plures, ait, fructus

etiam consumptos triennio præscribi; quia, ut ait, succedit actio personalis, seu conditio rei vindicationi; unde, sicut contra hanc, ita etiam contra illam triennio præscribitur; cum debeat conditio imitari naturam vindicationis, ne major sit domini utilitas, re non amplius formaliter, sed tantum æquivalenter extante, quam si adhuc formaliter extet.

Alij tamen apud eundem Sanchez *cap. cit. n. 91.* negant, fructus consumptos ante triginta annos præscribi; eoque conditio non citius præscribatur, & triennis præscriptio exigat possessionem, quæ hic non datur: quæ tamen ratio tantum aliquid probaret, si fructus omnino essent consumpti, e. g. triticum in panes convertum, & absumptum. Si enim tantum venditi essent fructus, & reverà apud alium extarent, e. g. triticum in granario emptoris servaretur, daretur adhuc possessio; & licet primus possessor non complevisset præscriptionem, implevisset tamen eam posteriores: sicut si pecunia bona fide possessa expenditur, & sic plures intra triennium dominos acquirunt, semper possidentur: & cum omnes tales bonæ fidei possessores possint uti accessione temporis, tandem præscriptio completur: sicut completur præscriptio agri, quem intra decem annos plures bona fide emerunt, aut vendiderunt, vel aliter possederunt.

Quidquid tamen de hoc sit, saltem fructus formaliter adhuc extantes certò citius præscribuntur, quam fundus. Unde, quamvis in aliquo casu debeat restitui fundus necdum præscriptus, non sequitur, etiam debere restitui fructus citius præscriptos: sicut econtra, ut habet Sanchez cum alijs à se citatis *eodem l. 2. c. 23. n. 95.* possunt aliquando fructus accessorie citius præscribi, e. g. si annus decimus est clapsus, & fundus præscriptus, eo ipso etiam præscripti sunt fructus illius anni: sumiturque hoc etiam ex *L. Eos. 26. Cod. de usuris.*

599. Conclusio hæc nostra est ita communis inter Theologos, quæ apud Haunoldum, (qui dicit, se miratum fuisse, quod Theologi tam pertinaciter nostram sententiam fuerint amplexi) nullus sententiam oppositam absolute tenuerit; licet enim Palao in eam inclinare se dicat; tamen ait, nostram, utpote communior, & juri naturali conformiorem esse tenendam. Alij, licet oppositam probabilem asserant, tamen nostram ut probabilior defendunt, adeo, ut Illung, licet Haunoldi discipulus, & sententiæ Magistrî hares *tr. 4. disp. 3. q. 1. art. 8. n. 50.* dicat, Theologos constantè, & unanimiter, nostram sententiam defendere. Ininger, nisi fallor, discipulus Illungi faretur esse communissimam. P. Paulus Zeel, qui in suo *Clerico curato p. 3. instruct. 5. n. 20.* etiam oppositam amplectitur, tamen pro se alios, quam hos paucos, ex Theologis impressos adducere non potuit. Quod autem n. 30. dicit, nempe se sententiam nobis contrariam amplecti; eoque audiverit, eam à pluribus

judicibus in praxi observari, nil contra nos probat; nam praxis Bavariae, in qua hic author scripsit, potest esse conformis juri hujus provinciae, de quo (ut *num. praeced.*) hic non agimus. Et hi quatuor soli ex impressis Theologis, saltem, quantum mihi constare potuit, oppositum tenent: quos quidam recentiores in manuscriptis sequuntur, dum tamen alij recentiores adhuc nostrae opinioni constanter inhaerent, ut Voglerus, & La Croix *l. 3. p. 2. n. 211.*

Ex Jurisperitis quidem multi oppositum defendunt, sed à nobis stant etiam valde multi, quorum, & quidem gravissimorum auctororum catalogum longum exhibet Sanchez *l. 2. in decal. c. 23. n. 77.* & Covarruvias *var. resol. l. 1. c. 3. n. 6.* ubi plures citat, & dicit, Alciatum scribere, hanc esse communem: tandem ipsemet, licet ab initio videatur contrarius, tamen etiam consentit, ut ait, libenter ex ea ratione, quod videat, omnia jura pro adversarijs ad ducta debere intelligi, nisi quis factus sit ditor. Idem sentit Joannes Christophorus Schambogen celeberrimus per 30. circiter annos in Universitate Pragensi juri professor, quo tempore ultra decem millia discipulorum ad eum audiendum accurrerunt.

600. Probatur autem conclusio primo hac ipsa communissima, & gravissima doctissimorum virorum autoritate, qui post examinatas etiam accuratè (ut patet ex tot citatis legibus &c.) leges civiles, tamen in hanc sententiam tam constanter convenerunt. Secundo, ut rectè ajunt Dicastillo, La Croix, Vogler, & alij, quando leges positivae sunt dubiae, standum potius est jure naturali certo: sed jus naturale de restituendis his fructibus, antecedenter ad leges positivas, est certum, ut fatentur adversarij ipsi, & habetur ex *L. 14. ff. de conditione indebiti*, quae sic habet: *Nam hoc natura aequum est, neminem cum alterius detrimento fieri locupletiorum: & leges positivae sunt dubiae; nam planè dubium est, an aliquid aliud circa hanc rem disposerint: ergo.*

Major est admissa ab ipsis adversarijs, qui saepe dicunt, jus dubium debere assurgere juri certo. mi. quoad 2. partem, seu quod leges positivae sint dubiae, probatur, tum ex eo, quod difficulter possit capi, quod tot praestantissimi viri tam constanter tanquam sententiam probabiliorum defendunt saltem certam, seu doctrinam oppositam certa veritati: tum ex eo, quod ipse primus ex Theologis adversarius Haunoldus fateatur, jura esse valde intricata circa hanc rem; sic enim ait *tom. 1. de justit. tr. 3. c. 3. n. 275.* *Intricatissima res est de jure Casarico: tum ex eo, quod adversarij non audeant dicere, suam sententiam esse certam, sed eam tantum defendunt ut probabiliorum: tum ex eo, quod legibus, contra nostram sententiam adductis, valde rationabilis solutio possit reddi, ut patebit ex solutione objectionum.*

Accedit, quod legum ab adversarijs adduci solitarum intellectus, valde difficilis sit, & ex saepe videantur sibi opposita, adeo, ut multi, non tantum Theologi, sed etiam Jurista, delerent, unquam fore, ut in concordiam reducantur: nec ipse Haunoldus audeat, eas ab omni antinomia excusare. Et certè, sicut occurrunt textus alij, qui, quibus nos non omnino facilem responsionem damus, ita etiam sunt alij, qui adversarios aequè premunt, ut & ipsi debeant ad difficiles, & aliquando arbitrarias responsiones confugere, ac exceptiones, limitationes, modificationesque adducere: quae praecipue ideo excogitatae sunt, ut sententia opposita possit defendi; ex quo patet, leges has valde dubias esse.

Dices. Hoc argumentum: *Jus naturale est certum: jus autem positivum est dubium: ergo standum est illo: assumit id, quod est in questione: ergo nihil probat. prob. ant. non queritur, quid absolute jus naturale disponat, sed an instantibus his juris positivi decretis adhuc jus naturale vigeat: ergo. Resp. ret. arg. in omnibus illis casibus, in quibus dicitur lex esse in possessione, in quibus censetur ab omnibus formari efficacia argumenta à tali lege, quae tamen eodem modo eludi possent: e.g. si certum est, legem fuisse latam, dubium autem, an sit abrogata, posset dici, legem non esse amplius certam, nec quærri, an extiterit, sed an defacto existat: quae admitti non possunt.*

In forma. neg. ant. ad prob. om. ant. neg. conseq. namque ex hoc ipso, quod jus naturale antecedenter fuerit certum, seu certa obligatio restituendi fructus virtualiter extantes, tandiu, quamdiu jus positivum aliud non ordinarit, & dubium sit, an haec ordinatio à jure positivo sic facta, ex hoc ipso, inquam, inferitur, jus naturale adhuc esse in possessione, & debere observari, sicut debet observari lex antecedenter lata, quando ejus abrogatio tantum est dubia: adeoque firma est nostra argumentatio. Adversarius, qui haec objicit, vult evitare recessum à jure naturali, nisi clara ratio cogat: ita enim habet *in suo Candidato Juris prudentia sacre abbreviato l. 2. tit. 14. n. 5.* *Sic explicare has leges cogit nos ratio, ne sequatur recessus à jure naturali, non sit clarè expressus: cum ergo, ut ex dictis, & dicendis latè patet, leges positivae sint dubiae, & recessus à jure naturali nequitiam sit clarè expressus, rectè leges dubie oppositas ita exponimus, ut à jure naturali non recedant.*

Instabis. Lex confitendi peccata gravia est certa, & tamen, qui probabiliter judicat, se ea fuisse confesum, non tenetur illa rursum confiteri: ergo saepe legi certae potest contraveniri ex ratione probabilis, quae re ipsa est dubia: ergo etiam legi naturali certae de restituendis fructibus potest contraveniri ex legibus positivis dubijs. Resp. I. retorq. arg. in lege certò prius existente, & dubia ejus abrogatione, aut dispensatione, de qua supra. Resp. 2. om. ant. quod spe-

spectat ad tract. de penis. dist. conf. si aliunde constet, legislatorem esse contentum probabiliter posita impletione legis. conc. conf. fecus. neg. conf. Antecedens hujus objectionis non potest ex alio capite probari, quam ex hoc, quod Deus tali observatione suae legis contentus sit, sicut contentus est simili observatione legis de recitando Brevario, ob nimiam aliam difficultatem, & orituros infinitos scrupulos. At hoc extendi non potest ad quævis præcepta, vel leges; alias universaliter satisfaceret debito certo per solutionem dubiam, quod est falsum: neque deberet observari lex certò lata, & dubiè tantum abrogata, quod iterum non est verum.

601. Confirmatur conclusio nostra ex jure civili. In petitione hereditatis fatentur omnes, debere possessorem bone fidei restituere, non tantum rem, sed & fructus, in quantum locupletior factus est, id quod habetur *L. Item veniunt. 20. ff. de petitione hereditatis. §. §. varijs & ex L. Sed est. 25. §. 5. ff. eod. tit.* ubi de bone fidei possessoribus dicitur, eos debere restituere, in quantum facti sunt locupletiores: rursus *L. 40. ff. eod. titulo. §. 1.* dicitur: *In bone fidei autem possessore hi fructus tantum veniunt in restitutione quasi augmenta hereditatis, per quos locupletior factus est. item L. 1. Cod. de petiti. hered. ita habetur: Fructus bone fidei possessores reddere cogendi non sunt, nisi ex his locupletiores extiterint.* Jam sic urgeo cum Sanchez, Layman, & alijs. Hares ante aditam hereditatem, & dum alius adhuc eam bona fide possidet, tantum habet jus ad rem, & non in re: & tamen debent ei evidèta hereditate reddi fructus aequivalenter extantes, seu quatenus prior possessor factus est ditor: ergo multo magis debent similes fructus etiam reddi domino rei, qui habet jus in re, adeoque jus strictius.

602. Respondebis cum Haunoldo, & alijs, hanc obligationem restituendi fructus aequivalenter extantes, seu in quantum quis factus est ditor, esse particularem in petitione hereditatis, seu in judicio universalis, nec esse extendendam ad alios casus. Sed in primis communiter ex *L. Item veniunt. 20. ff. de petiti. hered.* probatur, quod quilibet bone fidei possessor universaliter exemptus sit ab obligatione restituendi fructus ita consumptos, ut non sit factus ditor: ergo leges dicto titulo positæ etiam ad alios casus extenduntur. 2. Si major ratio, & æquitas urget in alijs casibus, nec clarè ostendi potest, quod de ijs aliter statutum sit, non est ratio, eos excipiendi: atqui ex *n. 601.* urget hic major ratio: & quod clarum non sit, de alijs casibus aliter statutum, probabimus solutione objectionum. 3. Dein *§. Esti in rem. 2. Insti. de officio judicis.* ita habetur: *Esti hereditas petita sit, eadem circa fructus interveniunt, quae diximus intervenire de singularum petitione.* Jubetur itaque judex, eandem sententiam ferre circa fructus in petitione hereditatis, seu judicio

universalis, qualem fert in petitione singularium. Unde vicissim, si in petitione hereditatis debet judex imperare restitutionem fructuum, debet eandem etiam imperare in petitione singularium.

Dices cum Haunoldo, quod quidem etiam petantur fructus in alijs actionibus, sed non eadem latitudine, hoc est, non petantur etiam aequivalenter tantum extantes. Resp. Hoc prorsus est arbitrariè aliquid respondere, nec videtur menti legislatoris satis congruere; sic enim non eadem intervenirent, circa fructus in petitione singularium, & in petitione hereditatis. Nec dicas, Justinianum ibi nondum voluisse explicare differentiam inter unum, & alterum judicium: cur enim non? cum tamen aequè parva, vel minora ibi distingueret, ac explicaverit. Licet autem fors dari debeat aliqualè accidentale discrimen, inter unum, ac alterum judicium; eoquod sit alia actio, non tamen sequitur, esse discrimen in eo, quod non aequaliter fructus sint à judice adjudicandi.

603. Dicunt, in hereditate fructus accrescere hereditati, & censi esse ejus corpus, ac hereditarios. Sed hæc disparitas nulla est, ut ait Sanchez, vel, ut ait, Vogler, purè materialis; sicut enim fructus hereditatis accrescunt hereditati, ita fructus alij eodem modo accrescunt patrimonio illius, cujus res fructifera est. Nec fructus aliarum rerum tantum augent patrimonium possessoris, sed etiam patrimonium domini rei: saltem eodem modo, quo fructus hereditatis hanc ipsam augent.

Neque enim magis possessor bone fidei aliarum rerum, est dominus fructuum, ab illis provenientium, quam possessor hereditatis sit dominus fructuum ex hereditate provenientium; nam & hic rem habet justo titulo, scilicet pro herede: æque adeo non minus, quam quilibet alius bone fidei possessor titulo non improbo est dominus fructuum, ut fuscè tradit D. Glettle *p. 2. select. quest. q. 19. n. 11.* quanquam dein *n. 21.* dicat, quod existimans bona fide, se esse heredem, non sit dominus fructuum hereditatis, sicut aliorum bonorum possessor: sed hoc arbitrariò dicit, & nullam jus hanc exceptionem facit, & bone fidei possessor, vel etiam est dominus fructuum hereditatis, vel nullorum; nam quod fructus dicantur augere hereditatem, plus non probat, quam quod eam augeant, sicut juxta adversarios fructus saltem formaliter extantes augent patrimonium domini rei, & juxta nos etiam idem augent fructus aequivalenter extantes. Quæro, potestne dici, hanc disparitatem datam esse ita certam, ut propterea juri naturali certo debeat præjudicari?

604. Alij adhuc textus juris adduci possent pro nostra conclusione, & adducuntur à Layman *l. 3. sec. 5. tr. 2. c. 3. n. 7.* & alijs, quin Lessius *de just. l. 2. c. 14. n. 10.* & Sanchez *l. 2. in decalog. c. 23. n. 77.* ac alij, adducunt textum, quem Lessius vocat

apertum ex L. Si & me, & Titium 32. ff. de rebus creditis, si certum petetur. ubi dicitur: Quia pecunia mea (id est, mihi debita; nam sermo est de illa, quam debitor meus mihi debitam tibi dedit) ad te pervenit, cum mihi à te reddi bonum, & equum est; quia scilicet, ut exponit Sanchez loc. cit. sic ex re mihi debita locupletior factus es. Rursus L. 15. ff. de condit. indebiti. dicitur. Indebiti soluti conditio naturalis est, & ideo etiam, quod rei soluta accessit, venit in conditionem, ut puta parvus, qui ex ancilla natus sit, vel quod aliturione accessit: imò & fructus, quos is, cui solutum est, bona fide percipit, in conditionem veniunt. & L. 26. §. 12. ff. eod. tit. dicitur: Ut pura fundum indebitum dedi, & fructus condico.

Certe hic sermo est de fructibus perceptis, ut ex L. 15. & etiam ex 26. patet; alias enim pendentes, cum essent pars fundi, non condicerentur quasi seorsim. Sed & leges hæc indefinitè loquuntur de fructibus extantibus, & non extantibus, & Glossa in Leg. 15. modo citatam, ait, eos fructus condici, per quos locupletior est... locupletior est autem, si tantum de suo erat erogaturus: quæ utique debent intelligi de fructibus tantum æquivalenter extantibus: quin etiam ipsè Dominus Glettle, quamvis adversarius non negat, in hoc casu fructus æquivalenter extantes esse reddendos: sed respondet, accipientem indebitum censeri promittere, quod rem, & accessiones ejus velit restituere. At unde probat, talem magis censendum esse, istud promittere, quam alium bonæ fidei possessorem? & quare non etiam negotiorum aliquid eodem modo agitur, implicite, vel æquivalenter, inter hunc, & dominum, quam inter illum, & solventem?

65. Addi hic etiam potest textus ex L. 15. ff. de rei vindicatione. §. 1. ubi sic habetur: Si quis rem ex necessitate distraxit, fortassis huic officio iudicis succurratur, ut pretium duntaxat debeat restituere; nam etsi fructus perceptos distraxit, ne corrumpantur, aque non amplius, quam pretium præstabit: ergo bonæ fidei possessor, qui fructus perceptos ex necessitate, vel ne corrumpantur distraxit, debet pretium ex ijs redactum restituere, scilicet, quantum ex ijs factus est ditior. Scio, Dominum Glettle respondere, agi ibi de eo, qui distraxit post litis contestationem: sed hoc arbitrario dictum est sine ulla probatione; nam lex de hoc mentionem nullam facit. Insuper ibi mentio fit §. 2. agri periti, & militibus assignati: difficulter autem capitur, agrum primum litæ contestata esse divisum. Quod autem titulus sit de rei vindicatione, etiam nil probat contra nos; quia lex Certum, qua tamen maxime nituntur adversarii, etiam est sub eodem titulo, nempe Cod. de rei vindicatione. Hi, & plures alij textus, qui possent adduci, licet directè conclusionem nostram non evidentè convincant, tamen ad minimum certè ostendunt,

responsa adversariorum dubia esse, nec certò nostras oppositiones solvi posse. Videamus jam, an non argumentis adversis possumus dare ad minimum æquè bonas solutiones, ac illi nostris; si enim hoc poterimus, jus naturale certum non debet dubiæ juris positivi decisioni cedere.

ARTICULUS IX.

Solvuntur Objectiones.

606. **O**B. 1. contra 3. conclusionem L. Bonæ fidei. 48. ff. de acquirendo, vel amittendo rerum dominio. dicitur: Bonæ fidei emptor non dubiè percipiendo fructus etiam ex aliena re suos interim facit, non tantum eos, qui diligentia, & operâ ejus pervenerunt, sed omnes; quia, quod ad fructus attinet, loco domini pene est: ergo non tenetur ad restitutionem. Confir. 1. L. Qui sit. 25. ff. de usuris, & fructibus. §. 1. sic dicitur: Bonæ fidei possessor in percipiendis fructibus idem juris habet, quod dominus prædiorum tributum est: sed hi non tenentur ad restitutionem fructuum: ergo nec ille. Confir. 2. L. 28. eodem tit. dicitur de fructibus: Pleno jure sunt bonæ fidei possessoris, & fructuarij: ergo. Confir. 3. L. Sequitur. 4. ff. de usuris, & usucap. §. 19. dicitur, lanam ovium furtivarum non debere à bonæ fidei emptore illarum ovium usucapi, sed statim ejus esse: ergo.

Resp. huic legi, & alijs similibus, opponitur ab omnibus, etiam Juristis, alia lex apertissima Cod. de rei vindicatione, scilicet L. 22. Certum est, mala fidei possessores omnes fructus solere cum ipsa re præstare: bonæ fidei vero extantes, post litis autem contestationem universos; unde priores leges debent expositione aliqua limitari, & ad summum potest ibi probari, quod possessor bonæ fidei habeat dominium aliquid revocabile, seu interim, ut loquitur L. Bonæ fidei. primo loco citata: scilicet possessor habet dominium &c. quamdiu bonæ fidei est, & nondum res est evicta.

Dico dominium revocabile, & non tantum purum usum facti revocabilem, qualem habent, e. g. Franciscani in rebus etiam usu consumptibilibus, qui non est dominium, aut jus, neque pro illo tempore, quo utuntur rebus, potestque revocari sine ulla causa, aut conditione pro solo libitu domini; cum tamen habens dominium revocabile pro eo tempore, quo illud habet, habeat verum jus, quod non pro libitu alterius, sed tantum ex certis causis, vel sub certis conditionibus potest revocari. Et sanè, quod in jure non sit insolens, concedi dominium revocabile rerum, maxime verò fructuum, probatur ex L. 6. ff. de in diem additione. item tale dominium etiam habet maritus in dote uxoris, quod revocatur soluto matrimonio. in forma conc. ant. neg. conf. solutio patet ex dictis,

Quos Fructus teneatur restituere Bonæ Fidei Possessor.

607. Ad 1. confir. Ut observat Glettle, in ea lege non dicitur in percipit, sed in percipiendus: hoc est, potest talis possessor æquè, ac dominus, fructus percipiendo facere suos: sed tamen unus irrevocabiliter, alter revocabiliter; unde iterum neg. conf. Ad 2. confir. conc. ant. reg. conf. subintelligitur enim particula inserim: sicut etiam hæres habet plenum jus in servum, conditionatè legatum alteri, pendente conditione, de quo diximus n. 99. Ad 3. confir. respondet Haunoldus, & Sanchez, non posse lanam ulucapi ad habendum dominium revocabile, sed tantum ad habendum dominium irrevocabile: quæ responsio dari potest probabiliter: & aliter istæ leges concordari non possunt: imò Lugo existimat, quod L. Sequitur. num. præc. citata, clarè sit opposita alijs. Sed de hoc viderint Jurista, qui Digesta, & alias leges quodamque volunt, sermè ut Sacram Scripturam defendere.

Dices. Quid prodest dominium revocabile? Resp. servire ad hoc, ut, si possessor tempore bonæ fidei, fructus vendidit, non possit emptor à domino rei conveniri: neque etiam possessor actione vindicationis, sed tantum, vel implorato iudicis officio, vel conditione ex lege. Nec obstat L. Julianus. 13. §. 10. ff. de actionibus empti. nam ibi tantum dicitur, quod, si ager distractus sit, fructibus jam maturis, isti cedant emptori: quod non video, quomodo nobis sit contrarium, maxime, cum non appareat, ibi sermonem esse de fructibus perceptis, sed de fructibus adhuc pendentes.

608. Ob. 2. L. Fructus. 45. ff. de usuris. dicitur, virum, vel uxorem, ex agro sibi à conjugè donato, non facere fructus suos, nisi quos ius operis, vel ferendo, acquisiverit: & additur: Sicut nec cuiuslibet bonæ fidei possessoris: subjungiturque ratio; quia non ex facto ejus is fructus nascitur: ergo saltem fructus mixti, seu ad quos induitria concurrunt, sunt bonæ fidei possessoris, ut non teneatur eos restituere. Confir. §. 35. Instir. de rerum divisione, bonæ fidei possessori relinquuntur fructus agri pro cultura, & cura: ergo. Resp. Hæc leges mirabiliter torquent Jurista varios, ut eas concilient cum lege Bonæ fidei. citata n. 606.

Sanchez l. 2. in decal. c. 23. n. 68. observat, in objecta lege Fructus. non dici, sicut nullius: sed sicut non cuiuslibet: quod idem significat, ac non omnis, seu alienus non: adeoque, ait, non posse universaliter inferri, quod nullus possessor bonæ fidei, sed tantum, quod aliquis non sit dominus, & quidem, ut ait, ille non sit dominus, qui rem habet titulo à jure improbatò, qualis est donatio inter virum & uxorem. Hæc responsio quoad partem est subtilis: sed altera pars, seu limitatio, & restrictio ad titulum reprobatum, est gratis asserta, nec congruit rationi adjectæ per illa verba: quia non ex facto ejus is fructus nascitur; per ea enim verba non excluditur titulus: sed

bonæ fidei possessor, qui non operatur, seu non concurrat facto suo ad fructus: hoc est: excluduntur fructus naturales, qui sponte, vel quasi sponte, cresunt.

609. Haunoldus tom. 1. de just. tr. 3. c. 3. n. 273. aliter respondet, & ait, donationem inter conjuges non esse invalidam, si donans non fiat pauperior; & hinc, licet invalida fuerit donatio fundi, non tamen fuisse invalidam donationem fructuum, si mulier donataria sementem sparserit; nam maritus per ablatos illos fructus (quos scilicet ipse non seminasset; quia agrum reliquisset sine semente jacere) non fit pauperior; quia etiam ipse nullos fructus habuisset, etiam si mulier eos non abstulisset; quia nec ipse, nec ipsa tunc seminasset. Sed etiam est proferus gratias dictum, quod lex hæc tantum loquatur de casu, quo vir agrum non coluisset, & tamen uxor coluerit.

Sed quidquid sit, etsi hæc explicatio admittatur, ne lex ista alijs contraria sit, tamen ex hac lege habetur, quod possessor bonæ fidei non acquirat in fructus merè naturales dominium irrevocabile, seu excludens obligationem restituendi eos fructus, casu quo ipsa res fructificans restitui debeat; quod jam adversatur sententia istorum adversariorum, cum quibus modò pugnamus, & qui volunt, possessorem bonæ fidei acquirere dominium irrevocabile fructuum, non tantum juridicè industrialium, seu mixtorum, aut Theologicè, seu purè industrialium, sed omnino omnium. Et certe ex hac lege, si etiam vel maxime favorabiliter pro adversarijs explicetur, dominium irrevocabile inferri non potest; unde

Resp. expeditius dist. conf. Fiant fructus illi mixti bonæ fidei possessoris dominium revocabili. conc. conf. dominio irrevocabili. neg. conf. Certè vix aliqui sunt, etiam ex Juristis, qui fructus formaliter extantes adjudicent irrevocabiliter bonæ fidei possessori: & tamen L. Qui sit, citata n. 606. & L. Fructus. citata n. 608. non faciunt discrimen inter formaliter extantes, & non formaliter extantes; unde optimè explicantur de dominio revocabili, de quo alias etiam leges infra explicabimus. Ad confirm. neg. conf. In dicto §. generatim dicitur, fructus esse possessoris bonæ fidei: sed non attribuitur ei dominium irrevocabile, nisi quando consumpti sunt; quid autem intelligatur per fructus consumptos, dicemus paulò inferius.

610. Dices. Etiam fructus naturales sunt possessoris bonæ fidei dominium revocabili, per L. Bonæ fidei. n. 606. citatam: ergo, si per legem Fructus. n. 608. citatam, tantum fructus mixti essent relicti possessori bonæ fidei: vel si etiam in §. 35. Instir. de rer. divis. ubi habentur illa verba pro cultura, & cura, intelligerentur etiam tantum relicti fructus mixti, & quidem dominium duntaxat revocabili, hæc leges sibi opponerentur. Respondet Sanchez l. 2. in decal. c. 23. n. 68. legem Bonæ fidei, intelligi de possessore habente titulum à jure non re-